

Posudek vedoucího práce

Vladimíra Coufalová, Česko-francouzské vztahy v oblasti filantropie v [druhé] polovině 19. století. Marie Riegerová- Palacká a Marie Pape-Carpantier. Diplomová práce, UK FF, Ústav hospodářských a sociálních dějin 2009, 128 s. včetně obr. příloh

Kolegyně Coufalová si vybrala jednu z kapitol česko-francouzských vztahů v 19. století, jež se týká hledání vzorů pro výchovu předškolních dětí, sociální otázky a v neméně míře též ženské emancipace v českém národním prostředí. Marie Riegerová, manželka českého politického vůdce F. L. Riegera a dcera „otce českého národa“ Františka Palackého, tak vstupuje angažovaně do veřejného prostoru, jenž byl ovládán nejen muži, státem a katolickou církví, nýbrž i Rakouským občanským zákoníkem (1811), který vymezil právní poměry mezi rodiči a jejich dětmi s důrazem na tzv. moc otcovskou. Díky urbanizaci, industrializaci a rostoucí roli moderní sociální otázky se však stále více ukazovalo, že výchovu předškolních dětí nemohou sociálně slabé rodiny zvládat způsobem, jenž jim předepisoval jak stát, tak i církev, neboť jim nepostačovaly finanční prostředky, čas, vzdělání a nezřídka o ni neměli ani elementární rodičovský zájem.

Není proto náhodou, že od poloviny 18. století začali různí pedagogové hledat nové formy předškolní výchovy, které by pomohly vyrovnávat sociální rozdíly, jež způsobovaly, že chudé děti měly mnohem horší habituální předpoklady zapojovat se úspěšně do společnosti, jež se stále patrněji řídila výkonem, resp. kooperací a konkurencí v rámci výkonu, v němž příslušníci spodních vrstev neměli bez dobrého vzdělání valné šance získat lepší sociální postavení, než dosáhli jejich rodiče. V kontinentální Evropě se objevilo několik směřodatných snah právě na tomto poli. Jedna z nich („fröbelovská“) byla založena na dětském herním instinktu, jenž měl učitel/ka nenápadně usměřňovat ke kultivaci vzájemné spolupráce a rozvíjení schopnosti aplikovat získané poznatky. Friedrich Fröbel (1782 – 1852), který je jako takový v autorčině textu jen komplementární postavou, byl nápaditým následovníkem známého švýcarského pedagoga Johanna Pestalozziho (1746 – 1827).

Koncept tzv. Kindergarten začal v Německu rozvíjet od r. 1837. Příznačné přitom bylo, že příslušnice sebevědomého francouzského národa Marie Pape-Carpantier se jím uměla inspirovat, kdežto příslušnice emancipujícího se českého národa Marie Riegerová jej neuměla docenit proto, že byl „německý“ (srv. s. 27 ann., 114, aj.). Jiná koncepce („rousseauovská“) spočívala v názoru, že v dítěti je třeba rozvíjet potřeby štěstí, harmonie a sebeúcty, jež jsou nazírány jako jeho nezadatelný antropologický potenciál. V kulturním prostředí českých zemí se také uplatňovala „bolzanovská“ koncepce, jež se snažila stavět na

osvícenském křesťanském filantropismu, který kladl důraz na to, že ti nejvzdělanější občané mají morální zodpovědnost za kulturní úroveň těch, kteří neumí vlastními silami dospět k vyšším mravním ideálům. Uvedené koncepce se v řadě svých zásad prolínaly, měly však v sobě zakódovány odlišné představy o konečných cílech výchovy, jakožto výchozího nástroje socializace dítěte v jeho vztahu ke státu, náboženství, lidské důstojnosti a rovnosti i k fenoménu moderní národní identity.

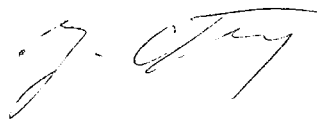
Vladimíra Coufalová ve své diplomové práci zdůrazňuje rousseauovský model, jenž je možno označit jako „francouzský“. Doplnuje jej vlivem bolzanovských ideálů, jež si našly svůj ohlas v Palackého a Riegerově rodině, kde byly ovšem stále nápadněji spojovány s projektem české národní emancipace. Zaobírá se proto především inspirativním vlivem francouzské koncepce dětských opatroven, resp. mateřských škol, jež byla ve Francii zakomponována do státního vzdělávacího systému již r. 1837.¹ Od 40. let 19. století ji začala rozvíjet originálním způsobem právě Marie Pape-Carpantier. Stavěla přitom na jednoduché metodě „snížení se“ k dítěti, v němž musí být nejprve vypěstována sebeúcta a potom stimulován rozvoj jeho poznávacích schopností. Za pomoci své učitelky si má totiž v rostoucí míře „samo“ hledat odpovědi na otázky, jež mu pokládá. K tomu dodejme, že diplomantka svoji práci opřela o solidní výzkum archivního materiálu. Zároveň prokazuje dobrou znalost nejen české, nýbrž i francouzské odborné literatury, jež je výchově předškolních dětí věnována.

Její diplomová práce se vyznačuje variačním výkladem, jenž ji ovšem občas vede k tomu, že své poznatky několikrát opakuje.² Napsána je živým jazykem a zdařile nás oslovuje četnými, místy i objevnými citacemi z předmětných archivních pramenů. Rozšiřuje, upřesňuje a v několika případech též nově interpretuje poznatky a názory obsažené v knize Heleny Volet-Jeanerret, *La femme bourgeoise à Prague: 1860 – 1895; de la philanthropie à l'émancipation* (1988). Klíčové téma její diplomové práce se týká založení vzorové mateřské školy s českým vyučovacím jazykem, jež byla pražskou městskou radou zřízena po jistých průtazích na začátku r. 1869 u sv. Jakuba právě z iniciativy Marie Riegerové, rozené Palacké. Velkou inspirací jí přitom byla sekce věnovaná výchově na pařížské světové výstavě r. 1867, již společně se svým otcem a mužem navštívila.

¹ V habsburské monarchii k tomu došlo svým způsobem až v červnu r. 1872 po vydání tzv. Hasnerova zákona z dubna r. 1869, jenž považoval předškolní výchovu dětí za nepovinnou součást školní zákonné normy (srv. s. 46 a 63).

² Autorka se při přepisu některých jmen dopustila též jistých nedopatření. „Neznámá paní Laval“ (s. 36) je s největší pravděpodobností Augusta Javal/ová (1817 – 1893), dcera pražského bankéře Leopolda Lämmela, jež se r. 1838 provdala za fr. bankéře Léopolda Javala (1804- 1872), jenž byl v Paříži osobou veřejně dobře známou. „Jistá paní „Condanhonová“, (s. 93) je zřejmě příslušnice hraběcí rodiny Coudenhove-Kalgeri.

Ještě větší morální posilou jí byla korespondence s Marií Pape-Carpantier. Přestože se obě ženy nikdy osobně nesetkaly, dodávala jejím filantropickým snahám „vyšší“ legitimizaci. Za nejpřínosnější v autorčině výkladu považuji právě popis kontaktů obou protagonistek (zejména s. 24 – 38) a jejich porovnání jako dvou cílevědomých osobností, jež jsou schopny prosadit své ideály do praxe (s. 111 -116). V této souvislosti by se mohla obhajoba této diplomové práce soustředit na diskusi, do jaké míry šlo Riegerové o hledání „nezávislosti žen“ (s. 118), či spíše o harmonizaci vztahu dítě – matka – otec – společenský/národní zájem v sociálně okrajovém prostředí. Podobně si lze postavit otázku, zda usilovala ve svém vztahu k manželovi cílevědomě o to, aby si vydobyla vlastní sféru autonomního jednání (s. 66 ann.), či si jen přála, aby oba působili harmonicky ve prospěch české národní věci v rámci Riegerových politických snah o hru „francouzskou kartou“. S těmito otázkami pak velmi úzce souvisí i míra její „bigotnosti“, či „ne-bigotnosti“. Celkově tedy konstatuji, že kolegyně Coufalová s nepochybným vnitřním nasazením **napsala nápaditou diplomovou práci, již rád doporučuji k úspěšné obhajobě.**

Praha, 10. 9. 2009

Prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc.